

Somalia: kvinnors position i klansystemet

Om rapporten

Denna rapport är skriven i enlighet med [EU:s allmänna riktlinjer för framtagande av landinformation \(2008\)](#). Den är en opartisk presentation av tillförlitlig och relevant landinformation avsedd för handläggning av migrationsärenden.

Rapporten bygger på noggrant utvalda informationskällor. Alla källor refereras med undantag för beskrivning av allmänna förhållanden eller där Lifos expert är en källa, vilket i så fall anges. För att få en så fullständig bild som möjligt bör rapporten inte användas exklusivt som underlag i samband med avgörandet av ett enskilt ärende utan tillsammans med andra källor.

Informationen i rapporten återspeglar inte Migrationsverkets officiella ståndpunkt i en viss fråga och Lifos har ingen avsikt att genom rapporten göra politiska eller rättsliga ställningstaganden.

Lifosrapport: Somalia: Kvinnors position i klansystemet

2018-04-27, version 1,0

Lifos – Center för landinformation och landanalys inom migrationsområdet

© Migrationsverket (Swedish Migration Agency), 2018

Omslagsbild: UNFPA Somalia

Publikationen kan laddas ner från <http://lifos.migrationsverket.se>

Innehåll

1. English summary.....	4
2. Inledning	5
3. Generell översikt av Somalias klansystem.....	5
4. Innebörden av att tillhöra en majoritets- eller minoritetsklan.....	9
5. Klanskydd och sedvanerätt (<i>xeer</i>).....	10
5.1. Klanskydd.....	10
5.2. Sedvanerätten - <i>xeer</i>	13
6. Kvinnor och klansystemet.....	14
6.1. Kvinnors manliga nätverk	14
6.2. Kvinnors tillgång till klanskydd samt deras juridiska utrymme och rättigheter	15
6.3. Kvinnor som inte bor i sin klans geografiska område	18
6.4. Kvinnor tillhörande minoritetsgrupper.....	19
7. Lifos analys	20
Källförteckning	22
Bilaga – Kartor över Somalia.....	24

1. English summary

This Lifos report broadly describes Somalia's clan system and the role that women play within the clan system. The report aims to clarify and describe the opportunities and challenges women face within the Somali clan structure in terms of clan protection and the traditional clan-based legal system known as *Xeer* (customary or clan law). This serves as relevant background information to understand the context of women's experiences in Somalia. The report is based mainly on information from open sources that were collected up until February 28, 2018.

Historically, Somalia's clan system and its origins are to some extent based on mythical beliefs, where a large proportion of Somalia's population is assumed to be connected to a single large family through kinship to the brothers *Samaale* and *Sab*. These brothers are believed to be lineal descendents of the Prophet Muhammad, with *Samaale* considered the ancestor of the nomadic clans, and *Sab* the ancestor of the so-called agricultural clans. In addition to the clans, there are a number of minority groups in the country. Each clan and minority group can further be divided into sub-clans or sub-groups of various numerical sizes and characters, depending on the clan/sub-group that is being considered. Defining and delimiting a Somali clan or minority group through a family tree, with its associated sub-grouping, is thus a very complex task.

Currently, there is limited governmental institutional capacity to ensure provision of basic security and legal services in Somalia. Hence, the population generally rely on their respective clans for support and protection. There are various legal systems that both contradict and overlap with *Xeer* (customary or clan law). These legal systems include the secular statutory law and the Sharia (Islamic law). Due to historical and political reasons, *Xeer* is the dominant system that governs social relations, disputes and serious crimes.

A major challenge is that the clan system in Somalia continues to change over time and space, which means that an individual's circumstances may vary depending on location and time. For this reason it appears to be difficult and precarious to live in Somalia without clan protection and *Xeer* as they both, in their traditional structures, provide basic rights, security, and to some extent financial security from other clan members.

An interesting observation is that the clan protection system seems to weaken in areas where the Somali state is able to take greater responsibility, but also in areas where Al-Shabaab holds a more prominent position. A consequence of clan protection, *Xeer*, the state and Al-Shabaab operating interchangeably within Somalia is that different legal principles and tools

are available to people depending on when and where an individual is at the time, what clan or grouping they belong to, and whether they are male, female or child.

It is complex and difficult to determine women's status, opportunities and challenges within the context of Somalia's clan structure. However, it is clear that women are in a patriarchal system with a number of discriminatory structures against them. A number of factors affect the degree of discrimination, e.g. being a single woman belonging to a minority group and living in a refugee camp are all factors that entail a high level of discrimination and exclusion. In terms of clan protection, women are largely dependent on an existing male network that can represent them in *Xeer* negotiations since women lack decision-making in these negotiations. Women who live in their clan's geographical area usually have access to their clan's protection. However, the degree of protection vary depending on which clan you belong to. Women from weak clans living in refugee camps are particularly vulnerable and lack protection against violence and sexual abuse.

2. Inledning

Denna rapport bygger på främst öppna skriftliga källor inhämtade fram till den 28 februari 2018. Rapporten har föranletts av behovet att tydliggöra och sammanställa kvinnors utmaningar och möjligheter inom det somaliska klansystemet. Syftet är därför att sammanfatta redogöra för klansystemet samt kvinnans utmaningar och juridiska möjligheter inom det. Denna bakgrund är relevant för att kunna sätta kvinnors upplevelser i Somalia i en korrekt kontext. Rapporten fokuserar på Somalias klansystem, *xeer*, och klanskydd samt kvinnans roll inom klansystemet.

3. Generell översikt av Somalias klansystem

För en kompletterande och djupare förståelse av klansystemet i Somalia, inklusive klanskydd och sedvanerätt/*xeer*, hänvisas inledningsvis till annan rapportering, t.ex. Joakim Gundels *The Predicament of the Oday: The role of traditional structures in security, rights, law and development in Somalia*.

Historiskt sett är Somalias klansystem och dess uppkomst till viss del baserat på mytiska föreställningar, där en stor andel av Somalias befolkning antas vara sammanlänkade till en enda stor familj genom släktskap till bröderna *Samaale* och *Sab*. Dessa bröder uppges i sin tur vara släkt i rakt nedstigande led med profeten Muhammed. *Samaale* ses som förfader till de nomadiska klanerna, medan *Sab* anses vara förfader till de så kallade jordbrukande klanerna. Det existerar även ett flertal olika minoritetsgrupper i landet.¹ Varje klan och minoritetsgrupp kan vidare indelas i underklaner eller undergrupperingar av varierande numerär storlek och karaktär,

¹ Home Office, *Country Policy and Information Note Somalia: Majority clans and minority groups in south and central Somalia* v. 2.0, juni 2017, s. 17, <http://www.refworld.org/docid/59422bdc4.html> (hämtad 2017-11-28)

beroende av vilken klan/undergrupp man betraktar. Att definiera och avgränsa en somalisk klan eller minoritetsgrupp genom att exempelvis upprätta ett släkträd, med tillhörande undergruppering, är en mycket komplex uppgift. Det anses av många bedömare nästintill omöjligt att fullständigt korrekt lyckas avbilda klanens eller minoritetsgruppens verkliga sammansättning. Snarare menar många att klaner och minoritetsgrupper istället bör betraktas som en levande organism, där dynamiska förändringar sker över tid.² Några grundläggande och gränssättande faktorer finns dock om man önskar inordna en klans strukturella uppbyggnad:

- Klantillhörighet kopplas alltid till individens släktskap på faderns sida³;
- Det är inte helt fastställt hur en klanfamiljs medlemmar sammankopplas, men en källa anger att klanfamiljen sammanlänkas genom 15–40 generationer tillbaka i tiden till en gemensam förfader. En klanmedlem förväntas kunna namnge sin klans stamfader, klanens namn samt hur man är besläktad med denne⁴;
- Inom respektive klanfamilj eller minoritetsgrupp finns ett flertal underklaner eller undergrupper, ända ner till det som kallas den ”diya⁵-betalande subklanen”, som består av släktskap till en gemensam förfader ca. 4–8 generationer tillbaka⁶;
- Varje klanfamilj kan oftast kopplas till ett specifikt, eller flera specifika geografiska områden;
- Det förekommer ofta språkliga, etniska och traditionella skiljelinjer mellan olika klaner och minoritetsgrupper⁷;
- En klanfamiljs ledare är alltid en man, vanligtvis äldre, som företräder klanen juridiskt inom sedvanerätten, *xeer*⁸;
- Den diya-betalande subklanens ledare ansvarar för att delta i förhandlingar kopplade till konflikter inom eller mellan klaner.⁹

² Dr Farah, *Brief background of the Somali traditional and kinship structure (patrilineal)*, opublicerat dokument, 2017-08-06, s. 3

³ Lifos, *Kvinnor och barn i Somalia. Rapport från utredningsresa till Nairobi, Kenya och Mogadishu, Hargeisa och Bosaso i Somalia i juni 2012*, 2013-06-05, <https://lifos.migrationsverket.se/dokument?documentSummaryId=30432> (hämtad 2017-11-28)

⁴ Dr Farah, s. 2

⁵ Diya är blodskompensation som betalas från en diyabetalande subklan till en annan. Den diyabetalande subklanen är den nivå av underklan som är kollektivt ansvarig för sin underklans säkerhet och har skyldighet att kompensera andra underklaner för skada som den egna underklanen har åsamkat dem.

⁶ Ibid.

⁷ Landinfo, *Somalia: Klan og identitet*, 2015-10-01, s. 9, https://landinfo.no/asset/3232/1/3232_1.pdf%20 (hämtad 2017-11-28)

⁸ International Training Programme for Conflict Management (ITPCM), *ITPCM International Commentary: Somalia: Clan and State Politics*, Vol. IX, Nr 34, december 2013, s.31, https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/COMMENTARY_SOMALIA_ISSUE_DEC_2013.pdf (hämtad 2017-11-28)

⁹ Home Office, s. 11

Klantillhörighet i somalisk kontext är således starkt kopplat till en persons identitet i samhället, där individens släktskap på faderns sida avgör vilken klan man tillhör. Klansystemet har stort inflytande på det somaliska samhället och sätter sin prägel på såväl den politiska som den sociala arenan. Med klantillhörighet kommer både rättigheter och skyldigheter för individen och kollektivet.¹⁰

Samtliga klaner i Somalia kan sägas ha någon form av anknytning till ett specifikt geografiskt område, om än i varierande grad. Vidare anses de jordbrukande klanerna med huvudklanfamiljen Rahanweyn, ha en starkare anknytning till sina respektive geografiska områden jämfört med de nomadiska klanerna. Detta förhållande förklaras enklast med hur pass rörlig över geografiskt område respektive klan är.¹¹

Kunskap om både sin egen och övriga klaner förmedlas vanligtvis muntligt inom klanen, vilket bedöms medföra en viss flexibilitet genom att det finns utrymme för olika parallella tolkningar om en individs klanhistorik. Grundläggande information anses dock innefatta namn på klanens anfader, namn på huvudklan samt hur man är besläktad med klanen.¹²

Klanmedlemmar anses bland annat ha två saker gemensamt, dels samlar man in pengar solidariskt till exempelvis sjuka, fattiga eller offer för naturkatastrofer, dels delar man betalningsbördan inom sin *diya*-betalande subklan kopplad till den rättskipande delen av *xeer*.¹³

En klanfamilj identifieras genom släktskap ca 30 generationer tillbaka i tiden, medan en klan definieras som ca 20 generationer, och en *diyabetalande* subklan definieras som ca 4–8 generationer.¹⁴ *Diyabetalande* subklanen består vanligtvis av några hundra till några tusen män. Gruppen ska åtminstone ha förmåga att betala motsvarande hundra kameler, vilket vanligtvis är ett vedertaget bötesbelopp till offrets familj för mord som begåtts av någon klanmedlem. Klaner och *diya*-betalande subklaner bör ej betraktas som statiska grupperingar, då de både kan splittras och återförenas, bland annat kopplat till inre konflikter inom gruppen.¹⁵

Beslutsfattande inom en klan leds traditionellt av äldre män baserat på dialog och konsensus, med fokus på klanens/kollektivets bästa framför individens bästa. Kvinnor är exkluderade från denna beslutsprocess.¹⁶

¹⁰ Austrian Centre for Country of Origin and Asylum Research and Documentation (ACCORD), *Clans in Somalia*, december 2009, s. 7, <http://www.refworld.org/docid/4b29f5e82.html> (hämtad 2017-11-28)

¹¹ Landinfo s. 12-13

¹² Ibid., s. 10

¹³ Norwegian Organisation for Asylum Seekers (NOAS), *Persecution and Protection in Somalia*, 2014, s. 39, <https://www.noas.no/wp-content/uploads/2017/07/Persecution-and-Protection-in-Somalia-A-Fact-Finding-Report-2014.pdf> (hämtad 2017-11-28)

¹⁴ ACCORD, s. 8

¹⁵ Ibid., s. 9

¹⁶ Ibid., s. 10

Nomadiska klaner (Se karta i bilaga för geografiska hänvisningar)

De nomadiska klanerna benämns ofta i litteraturen som de "nobla" klanerna, och består av de fyra klanfamiljerna Darood, Hawiye, Isaak och Dir.¹⁷ De nomadiska klanerna uppges utgöra ca 75 % (uppskattat 2011) av den somaliska befolkningen.¹⁸

Daroodklanen indelas vanligtvis i de tre undergrupperna Ogaden, Marehan och Harti. Ogaden är den mest framträdande somaliska klanen i etiopiska Ogaden, men förekommer även i Jubaregionen. Marehan återfinns i centrala och södra Somalia. Harti består av en federation av tre klaner: Majerteen som är majoritetsklan i Puntland, Dulbahante och Warsangeli som bor i gränsområdet mellan Puntland och Somaliland.¹⁹

Hawiyeklanen är företrädesvis bosatt i södra och centrala Somalia. De två mest inflytelserika undergrupperna är Abgal och Habr Gedir som bägge anses vara inflytelserika klaner med stark närvaro i Mogadishu.²⁰

Isaakklanen är den huvudsakliga klanfamiljen i Somaliland, och indelas i undergrupperna Habar Yunis, Habar Jelo, Habar Awal och Edigale.²¹

Dirklanen återfinns huvudsakligen i västra Somalia samt i vissa begränsade områden i centrala och södra delen av landet. De huvudsakliga undergrupperna består av Issa och Gadabursi som återfinns i Somaliland respektive i gränsområdet mot Etiopien, samt Biyomaal som återfinns i södra Somalia.²²

Jordbrukande klaner (Se karta i bilaga för geografiska hänvisningar)

De jordbrukande klanerna består av klanfamiljen Rahanweyn med dess undergrupper Digil och Mirifle och uppges utgöra ca 20 procent av den somaliska befolkningen.²³ Det råder delade meningar om huruvida de jordbrukande klanerna åtnjuter samma status som de nomadiska klanerna. Generellt anser dock bedömare att de jordbrukande klanerna inte är utsatta för systematisk diskriminering, och benämningen "nobel" kan i viss litteratur även innefatta dessa klanfamiljer.²⁴ Majoriteten av Rahanweynklanen är bosatt i området kring de fertila dalgångarna i området mellan floderna Shabelle och Juba.²⁵

¹⁷ Ibid., s. 11; European Asylum Support Office (EASO), *Country of Origin Information report, South and Central Somalia Country overview*, 2014, s. 43
<https://www.easo.europa.eu/sites/default/files/public/COI-Report-Somalia.pdf> (hämtad 2017-12-20)

¹⁸ Civil Military Fusion Centre, *Clan Structure in Somalia*, augusti 2011, s. 3,
<https://www.scribd.com/document/65338696/Clan-Structure-in-Somalia> (hämtad 2017-12-10)

¹⁹ Home Office, s. 11

²⁰ Ibid.

²¹ ITPCM, s. 14

²² Home Office, s. 12

²³ Civil Military Fusion Centre, s. 3

²⁴ Home Office, s. 12

²⁵ Ibid., s. 12

Minoritetsgrupper (Se karta i bilaga för geografiska hänvisningar)

Somalias minoritetsgrupper uppskattas utgöra mellan ca 6 procent av befolkningen och ända upp till ca en tredjedel.²⁶ Ett sådant omfattande spann visar på svårigheten att på ett enkelt sätt kartlägga Somalias befolkning och dess klaner och minoritetsgrupper. Generellt sett indelas minoritetsgrupperna i Bantu/Jareer, Bravenese, Rerhamar, Bajuni, Eeyle, Jaaji/Reer Manyo, Barawani, Galgala, Tumaal, Yibir/Yibro och Midgan/Gaboye.²⁷ Bantu/Jareer ses som den största minoritetsgruppen i Somalia och är vanligtvis, liksom Rahanweynklanen, bosatt kring de bördiga områdena i anslutning till floderna Juba och Shabelle.²⁸ Bantu/Jareer består huvudsakligen av lantbruksarbetare och andra yrkesarbetande som traditionellt sett härstammar från arabisk slavhandel, och det är inte ovanligt att de även fallit offer för tidigare landkonfiskeringar.²⁹

Som angivits ovan råder en stor osäkerhet beträffande andelen minoritetsgrupper i Somalia. FN:s kontor för samordning av humanitär hjälp (UNOCHA) har uppgivit att ca en tredjedel av Somalias befolkning utgörs av minoriteter, medan andra källor gör gällande att det handlar om alltifrån 6 procent till 20 procent. Det är dock bekräftat att minoritetsgrupperna oftast saknar både politisk och militär organisation jämfört med majoritetsklanerna. Bantu/Jareer anges som den största minoritetsgruppen, där UNOCHA år 2002 uppskattade att ca 15 % av landets befolkning var Bantu/Jareer, medan andra källor angav att Bantu utgör ca 20 procent av befolkningen. Det uppskattas att södra och centrala Somalia har en högre andel minoritetsgrupper jämfört med Somaliland och Puntland.³⁰

4. Innebörden av att tillhöra en majoritets- eller minoritetsklan

Att tillhöra en minoritetsklan eller en minoritetsgrupp innebär inte per automatik att man utsätts för diskriminering eller väpnade attacker. Minoritetsklaner eller minoritetsgrupper är inte heller nödvändigtvis numerärt underlägsna andra klaner. Exempelvis är minoritetsgruppen Bantu/Jareer stor till antal medlemmar men militärt underlägsen jämfört med de ”nobla” majoritetsklanerna.³¹ Sin bristande militära förmåga till trots anses ändå Bantu/Jareer inneha viss förmåga att försvara sig mot de ”nobla” klanerna.³²

²⁶ Ibid., s. 16

²⁷ Ibid., s. 17

²⁸ EASO, s. 46

²⁹ Home Office, s. 18

³⁰ Minority Rights Group International, *Looma Ooyaan – No One Cries for Them: The Predicament Facing Somalia's Minority Women*, 2015-01-30, s. 9, <http://www.refworld.org/docid/556ea6db4.html> (hämtad 2017-12-10)

³¹ ACCORD, s. 14

³² Ibid., s. 16

En klans geografiska position är avgörande för förståelse av hur maktstrukturerna sinsemellan olika klaner ser ut. En klan kan vara i majoritet i ett visst geografiskt område medan samma klan kan befinna sig i minoritet i ett annat geografiskt område. På individnivå är det därmed ofta inte helt okomplicerat att utreda huruvida en person tillhör en minoritetsgrupp eller inte, eftersom personens geografiska position kan variera över tid. Med detta följer även vissa svårigheter att klargöra om individen har utsatts, eller riskerar att utsättas för övergrepp, hot eller våld, kopplat till individens klan tillhörighet.³³ Fler än en källa bekräftar samstämmigt detta förhållande, att en klanmedlem kan växelvis befinna sig i majoritet eller minoritet beroende av var personen befinner sig rent geografiskt.³⁴ Detta gäller även om man till namnet tillhör en av de stora majoritetsklanerna. Allt handlar om vilken geografisk position och kontext man befinner sig i.³⁵

Även om det inte innebär per automatik att man utsätts för diskriminerande behandling eller väpnade attacker om man tillhör en minoritetsgrupp, förekommer ändå rikligt med rapportering som talar för att så är fallet. Exempelvis är det vanligt att minoritetsgrupper, i större utsträckning än övrig befolkning, lider av den rådande bristen på tillgång till offentliga inrättningar och statliga strukturer, vilket i sin tur medför risk att diskrimineras på flera olika plan, bland annat inom arbetsmarknad, sjukvård, skolsystem samt juridiskt system. Det är vanligt att minoritetsgrupper saknar tillgång till beväpnad milis. I samband med den väpnade konflikten i Somalia, och i kombination med andra utmaningar, såsom återkommande torka, har det bland annat bidragit till att medlemmar av minoritetsgrupper i större utsträckning tvingats på flykt, i synnerhet kvinnor och barn.³⁶

Sett ur ett politiskt perspektiv anser många bedömare att ”4.5-formeln”³⁷ som inrättades av Somalias övergångsregering år 2000, även den bidragit till att Somalias minoritetsgrupper ytterligare marginaliserats bort från politiskt inflytande i landet.³⁸

5. Klanskydd och sedvanerätt (xeer)

5.1. Klanskydd

För närvarande saknas det i Somalia fungerande statliga skyddsmekanismer. Generellt sett förlitar sig befolkningen på sin respektive klan vid behov av stöd eller skydd. I Somalia råder ett multi-juridiskt system där sedvanerätten

³³ Ibid., s. 14

³⁴ Home Office, s. 11; Landinfo, s.13

³⁵ *MOJ & Ors (Return to Mogadishu) Somalia CG v. Secretary of State for the Home Department*, (2014) UKUT 00442 (IAC), United Kingdom: Upper Tribunal (Immigration and Asylum Chamber), 2014-10-03, s. 53, http://www.refworld.org/cases,GBR_UTIAC,543438014.html (hämtad 2017-12-20)

³⁶ Civil Military Fusion Centre, s. 4

³⁷ 4,5-formeln är en klanbaserad politisk maktfördelning där de fyra majoritetsklanerna får lika många platser (4 platser), och minoritetsgrupperna får hälften av en plats.

³⁸ Ibid., s. 5

(*xeer*), religiös lag (sharia) och sekulär lag är samspelta med varandra. På grund av historiska och politiska skäl är *xeer* det dominerande systemet som styr sociala relationer och allvarliga brott.³⁹

Klanens förmåga att tillhandahålla skydd bygger bland annat på dess förmåga att använda hot alternativt brukande av våld, dess förmåga att svara på hot från andra klaner samt dess förmåga att betala skadestånd i enlighet med beslut inom sedvanerätten/*xeer*.⁴⁰

Klanskydd har i tidigare rapporter från Lifos beskrivits som en individs möjlighet till skydd mot våld kopplat till att individen tillhör en klan som exempelvis genom militär styrka kan verka avskräckande på en eventuell angripare. Det råder kollektivt bestraffningsförfarande inom klansystemet, där den *diya*-betalande subklanen tillsammans med offrets familj ska ersättas ekonomiskt när offret finns inom klanen eller skadan skett mot klanen.⁴¹ Den *diya*-betalande subklanen kan även bistå klanmedlemmar som befinner sig i ekonomiska trångmål.⁴²

Klanskydd kan således beskrivas innefatta både finansiellt skydd och säkerhetsmässigt skydd.⁴³ Vilka personer som ingår i och kan ta del av ett klanskydd varierar beroende av situation och händelse. Följande grupperingar och förbund har av en källa angetts som viktiga i detta sammanhang: grannar (*deris*), släktingar (*xidid*), allianser och partnerskap (*gaashaanbuur* eller *isbahaysi*), någon som utger sig för att tillhöra en klan som de ej tillhör (*sheegad*) samt ”de som skonas från spjutet” (*birimageydo*). Birimageydo omfattar vanligtvis kvinnor, barn, äldre, religiösa ledare, sjuka, resande, profeter, skadade och krigsfångar.⁴⁴ Minoritetsgrupper och mindre klaner har ibland möjlighet att ingå kontrakt med en starkare och större klan, och på så sätt åtnjuta den starkare klanens skydd.⁴⁵

Klanskyddets betydelse i Somalia kan belysas genom flera exempel. Bland annat speglar följande uttalande år 2010, från den dåvarande borgmästaren i Mogadishu, vikten av klanskydd: ”att det enda skyddet en individ kan räkna med är egen beväpning samt klanskydd.”⁴⁶

³⁹ ACCORD, *Reinvigoration of Somali Traditional Justice through Inclusive Conflict Resolution Approaches*, 2017-10-12, <http://www.accord.org.za/conflict-trends/reinvigoration-somali-traditional-justice-inclusive-conflict-resolution-approaches> (hämtad 2017-11-28)

⁴⁰ Dr Farah, s. 5

⁴¹ Lifos, 2014, s. 8

⁴² Lifos, *Myndigheter och klansystem i Somalia. Rapport från utredningsresa till Nairobi, Kenya samt Mogadishu, Hargeisa och Boosaaso i Somalia i juni 2012*, 2012-11-30, s. 29, <https://lifos.migrationsverket.se/dokument?documentSummaryId=29006> (hämtad 2017-11-28)

⁴³ Rift Valley Institute, *The impact of war on Somali men and its effects on the family, women and children*, februari 2016, s. 3, <http://riftvalley.net/publication/impact-war-somali-men-and-its-effects-family-women-and-children> (hämtad 2017-12-10)

⁴⁴ Dr Farah, s. 5

⁴⁵ ACCORD, s. 22

⁴⁶ *MOJ & Ors (Return to Mogadishu) Somalia CG v. Secretary of State for the Home Department*, s. 53

Som kontrast till ovan förekommer det viss information som indikerar att klanens betydelse i vissa kontexter minskar, åtminstone i Mogadishu med avseende på klanskydd. Annan information tyder även på att minoritetsgrupper i allt mindre utsträckning lider av ett begränsat klanskydd. Betydelsen av klanskydd kan ha eroderats i samband med en starkare Afrikanska unionens fredsbevarande styrka (AMISOM), ett mer tillförlitligt militär- och polisväsende som i större utsträckning kan tillse medborgarnas skydd och säkerhet, samt Al-Shabaab som introducerat sharialagar istället för *xeer*.⁴⁷ Man räknar dock med att klanskydd ändå är en viktig förutsättning för att kunna leva och arbeta i Somalias större städer. På landsbygden råder det mindre tvivel om att klanens betydelse och klanskydd fortfarande är av största vikt.⁴⁸ *Xeer* på landsbygden har ytterligare stärkts i områden där Al-Shabaab dragit sig tillbaka, kombinerat med att det ofta råder avsaknad av en fungerande statlig administration för rättsliga processer.⁴⁹

Ett antal begränsande faktorer existerar avseende klanskyddets förmåga att skydda sina klanmedlemmar. En klanledare ska vid ett tillfälle ha uttryckt att klanen inte har möjlighet att utöva klanskydd i områden som kontrolleras av Al-Shabaab. Däremot kan klanen ibland ge råd och information om Al-Shabaabs aktiviteter i ett geografiskt område, som ett slags underrättelsekälla. Även i områden som kontrolleras av federala regeringen kan det vara svårt att tillhandahålla klanskydd i enskilda fall, exempelvis till vissa hotade individer. I Mogadishu anses det också utmanande att tillhandahålla klanskydd i synnerhet för kvinnor, såvida man inte är medlem i en majoritetsklan, har sitt ursprung i Mogadishu samt har en nära relation med både klan och familj. Det starkaste klanskyddet åtnjuts enligt uppgift från en klanledare genom att flytta till det geografiska område där ens klan är starkast. De faktorer som avgör graden av klanskydd en individ kan ta del av är bland annat klanens geografiska position, hur väl klanen känner till personen i fråga samt huruvida denne har upprätthållit kontakten med sin klan i de fall personen varit fysiskt frånvarande under en längre tid, vilket exempelvis kan vara fallet för diasporagrupper.⁵⁰

Generellt kan sägas att individer från minoritetsgrupper åtnjuter ett sämre klanskydd än individer från någon av majoritetsklanerna.⁵¹ Dock understryks återigen vikten av att beakta i vilken geografisk kontext individen befinner sig.

⁴⁷ Home Office, s. 14

⁴⁸ *MOJ & Ors (Return to Mogadishu) Somalia CG v. Secretary of State for the Home Department*, s. 54

⁴⁹ Home Office, s. 14

⁵⁰ NOAS, s. 40

⁵¹ *Ibid.*, s. 41

5.2. Sedvanerätten - *xeer*

Xeer kan enklast liknas med ett regelverk för konfliktlösning inom och mellan Somalias klaner. Parallellt med *xeer* finns även andra juridiska verktyg som brukas inom Somalia, såsom federala statens provisoriska konstitution, Somalilands konstitution, Puntlands konstitution och sharia, som brukas i varierande grad beroende av var du befinner dig i Somalia samt vem eller vilka som styr i det aktuella geografiska området. Beslutsramen inom *xeer* ligger inte nödvändigtvis inom samma ramverk som återfinns inom exempelvis sharialagstiftning, federala statens provisoriska konstitution eller internationell rätt.⁵² Det förekommer ett antal paragrafer i federala statens provisoriska konstitution, Puntlands konstitution och Somalilands konstitution som påvisar att sharialagstiftning ligger till grund för dessa konstitutioner, eller rättare sagt får texten som står i dessa konstitutioner inte motsäga sharialagstiftning.⁵³

Xeer bör ses som ett dynamiskt och föränderligt verktyg som till stor del kan kopplas till klantillhörighet och dess maktstrukturer. Fokus vilar på kollektiv konfliktlösning snarare än utkrävande av rättvisa på individnivå. Att lösa själva konflikten mellan inblandade parter ges stort utrymme inom *xeer*, en ansats som inte nödvändigtvis medför att rättvisa slutsatser och straff utdöms med förankring i någon juridisk lagstiftning. Regelverket inom *xeer* är till viss del flexibelt och kontextberoende, dock existerar ett visst ramverk att rätta sig efter.⁵⁴ *Xeer* är vanligt förekommande både på landsbygd och i städer i Somalia, dock finns information som tyder på att *xeer* spelar störst roll i norra Somalia, där enligt uppgift 80–90 procent av alla konflikter och brott löses genom *xeer*.⁵⁵ Inom *xeer* är det den *diya*-betalande subklanen som bär ansvaret för att ge politiskt, juridiskt och ekonomiskt stöd till sina respektive klanmedlemmar när dessa anklagas för exempelvis kriminella handlingar gentemot någon individ från en annan klan.⁵⁶ Vidare kan *xeer* även ses som ett kontrakt mellan *diya*-betalande subklaner, där man har ansvar för att stötta varandra vid exempelvis betalning av kompensation för kriminella handlingar.⁵⁷

Xeer ses också i vissa fall som ett viktigt verktyg vid reglering av förhållanden mellan majoritetsklaner och minoritetsgrupper. Sett ur ett historiskt perspektiv var det inte ovanligt att det skedde utbyten mellan en majoritetsklan och en minoritetsgrupp i form av tjänster (*sheegad*), i utbyte mot klanskydd. Tjänsten tillhandahölls av minoritetsgruppen och skyddet tillhandahölls av majoritetsklanen. Sedan utbrytandet av Somalias

⁵² ACCORD, s. 10

⁵³ Norwegian Refugee Council (NRC), *Housing, Land and Property rights for Somalia's urban displaced women*, 2016, s. 28 & 31, <https://www.nrc.no/globalassets/pdf/reports/somalia-housing-land-and-property-rights-for-somalias-urban-displaced-women-2016.pdf> (hämtad 2017-12-10)

⁵⁴ Dr Farah, s. 6

⁵⁵ ACCORD, s. 10

⁵⁶ Dr Farah, s. 6

⁵⁷ ACCORD, s. 8–9

inbördeskrig på 1990-talet har dock omfattningen av sheegad minskat avsevärt.⁵⁸

Inom *xeer* är det klanäldsten som kan besluta om ett rättsligt fall ska handläggas i federal domstol eller genom *xeer*.⁵⁹ Mandat att förhandla och ta beslut i en *xeer*-process innehas av äldre klanmedlemmar. Olika roller fördelas sinsemellan de äldre klanmedlemmarna, där någon utses till ledare (*ugaasyo*), någon annan till fredsmäklare (*nabaddoono*) och ytterligare någon annan till samarit (*samadoon*).⁶⁰ Ett beslut som tagits i en *xeer*-process till fördel för en minoritetsklan och till nackdel för en starkare klan, kan potentiellt vägras av den starkare klanen om den är finansiellt och militärt starkare. Med andra ord föreligger stor risk att svagare klaner och minoritetsgrupper i större utsträckning drabbas av potentiell rättsosäkerhet inom en *xeer*-process.⁶¹

Det föreligger en relativt stor flexibilitet inom *xeer* vad gäller tolkning och utdömande av straff. Ett talande exempel är hur *xeer* betraktar ett mord eller dråp, samt hur man på olika sätt kan döma *diya*-betalande subklaner att antingen betala böter eller utkräva blodshämnd, d.v.s. att den anklagade gärningsmannen dödas. Inom somalisk kultur anser man dock att kvinnor, barn och äldre inte ska kunna dömas till döden genom blodshämnd. Det tycks saknas en tydlig definition avseende vid vilken ålder en pojke övergår till att vara man.⁶² Även om barn definieras enligt provisoriska federala konstitutionen som personer under 18 år.⁶³ Trots detta har man i det somaliska samhället i praktiken ansetts vuxen i och med att man fyller 15 år.

På ett nationellt plan pekar mycket mot att *xeer* är det verktyg som oftast används vid konfliktlösning. *Xeer* har även inflytande vid juridisk handläggning av kriminella handlingar, även i domstolar som lyder under den federala staten och dess konstitution.

6. Kvinnor och klansystemet

6.1. Kvinnors manliga nätverk

Kvinnans primära manliga nätverk är oftast kopplat till mannen hon är gift med.⁶⁴ Inom *xeer* kan kvinnans manliga nätverk variera från fall till fall. Hur nära släkt kvinnan är med mannen, samt vilken relation de har, påverkar i vilken omfattning mannen i fråga har mandat att föra kvinnans talan inom *xeer*. Följande manliga släktingar kan potentiellt företräda

⁵⁸ Minority Rights Group International, s. 9

⁵⁹ Lifos, 2012, s. 26

⁶⁰ Dr Farah, s. 7

⁶¹ ACCORD, s. 21

⁶² Ibid., s. 21–22

⁶³ United States Department of State, 2016 Country Reports on Human Rights Practices - Somalia, 2017-03-03, s. 1, <http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain?page=printdoc&docid=58ec89ca13> (hämtad 2017-12-10)

⁶⁴ Anisa Dirie, Mogadishu, telefonsamtal 2017-12-11

kvinnan: far, make, farfar, farbröder, bröder, söner och kusiner. Mannen måste dock befinna sig på samma geografiska ort som kvinnan.⁶⁵

Vid tidigare rapportering från Lifos har det understrukits att kvinnor som saknar manliga nätverk befinner sig i en högst osäker situation eftersom de med största sannolikhet även saknar klanskydd.⁶⁶

6.2. Kvinnors tillgång till klanskydd samt deras juridiska utrymme och rättigheter

Världsbanken uppskattade 2013 att Somalias befolkning på ca 10,5 miljoner till 50,3 procent bestod av kvinnor.⁶⁷ Enligt UNDP:s jämställdhetsindex placerar sig Somalia på en fjärdeplats från botten i ett globalt perspektiv. Vidare uppskattas att ca 98 procent av somaliska flickor genomgår könsstympning. Det är även utbrett att flickor i Somalia gifter sig i tidig ålder.⁶⁸ Barnäktenskap förekommer, även om den federala lagen kräver samförstånd samt att ”mogen” ålder ska ha uppnåtts. Barn definieras enligt provisoriska federala konstitutionen som personer under 18 år. Barnäktenskap är mer vanligt förekommande på landsbygden samt i Al-Shabaabkontrollerade områden.⁶⁹

Generellt sett har mannen högre status än kvinnan inom det somaliska klansystemet. Mannens status motiveras exempelvis av att det är mannen som ska bidra till familjens och klanens uppehälle. Mannen anses även bidra till klanens styrka genom att agera ”soldat” vid eventuella konflikter. Ju fler män en klan består av desto starkare anses klanen vara.⁷⁰ Kvinnans roll inom klanen består bland annat i att inför klanmöten se till att maken är mätt och välklädd, samt att konsultera med maken och ge råd i viktiga frågor som ska diskuteras vid mötet.⁷¹ Även i de fall där det är kvinnan som står för den finansiella stabiliteten i en familj, menar många att det ändå är mannen som dominerar beslutsfattandet både inom och utanför familjen.⁷²

Andra källor lyfter istället fram kvinnans värde i det somaliska samhället, exempelvis via de nomadiska kvinnorna som, i kontrast till informationen ovan, anses vara de som främst bidrar till familjens ekonomiska försörjning, framför allt genom försäljning av produkter som fås från kameler, får och getter. Nomadiska kvinnor uppges i vissa fall även vara de som både bygger och äger familjens hus samt säkerställer att hushållet fungerar genom hämtning av vatten och ved samt genom matlagning. Även inom de jordbrukande klanerna förekommer information om mer jämlika förhållanden, där ansvaret för jordbruket ibland uppges vara delat mellan mannen och kvinnan. I urbana miljöer varierar kvinnans roll och status,

⁶⁵ Lifos, 2014, s. 8

⁶⁶ Lifos, 2012, s. 31

⁶⁷ Minority Rights Group International, s. 9

⁶⁸ Ibid., s. 11

⁶⁹ United States Department of State, s. 1

⁷⁰ Anisa Dirie, Mogadishu, telefonsamtal 2017-12-11

⁷¹ Rift Valley Institute, s. 3

⁷² Ibid., s. 6

alltifrån att leva som självständig affärskvinna till att vara den som förväntas ta hand om hushållet.⁷³

Kvinnor som bor i sin klans geografiska område har vanligtvis tillgång till dess klanskydd. Graden av skydd varierar dock beroende av vilken klan man tillhör.⁷⁴ Kvinnor från svaga klaner boende i internflyktingsläger uppges generellt vara särskilt utsatta och avsaknad av klanskydd mot exempelvis våld och sexuella övergrepp är inte ovanligt. En kvinna kan förlora klanskydd från sin klan om hon gifter sig med en man från en annan klan, i synnerhet om mannen tillhör en minoritetsgrupp.⁷⁵ Även giftermål mellan en individ från en så kallad ”nobel” klan med en individ från en jordbrukande klan som härstammar från Sab anses inte tillåtet, och skulle kunna medföra att individen från en ”nobel” klan förlorar sitt klanskydd.⁷⁶ Om det framkommer att en individ haft samröre med Al-Shabaab kan även det påverka möjligheterna till dennes tillgång till klanskydd.⁷⁷

Inom *xeer* har kvinnor inget mandat att delta vid beslutsfattande.⁷⁸ En kvinna representeras alltid av en man när beslut ska fattas inom *xeer*. Beslut som rör kvinnan fattas således alltid av mannen. Normalt sett är det fadern som beslutar för flickor och ogifta vuxna kvinnor, medan maken vanligtvis beslutar i frågor som rör hans hustru. Vid omständigheter som medför att fader eller make saknas, kan istället farbror eller annan äldre manlig släkting företräda kvinnan och besluta för henne.⁷⁹ Mannen i ett äktenskap har mandat att fatta beslut för kvinnans räkning, emellertid finns uppgifter om att det vanligtvis är kvinnan som har ansvar för familjens hushåll, vilket även innefattar mandat till beslutsfattande på hushållsnivå.⁸⁰ Dock kvarstår faktum att kvinnans juridiska utrymme vid *xeer*- och klanförhandlingar är mycket begränsat. Jämfört med sharialagstiftning anses av många bedömare *xeer* vara mer juridiskt begränsande för kvinnor. Det förekommer även uppgifter att det inom *xeer* sker medvetna eller omedvetna feltolkningar av islam, ofta till kvinnans nackdel.⁸¹

Den Somaliska federala republikens provisoriska lag implementeras ytterst svagt och ger således inget, eller mycket begränsat utrymme för kvinnor att nyttja alternativa juridiska verktyg istället för *xeer*. Exempelvis är våldtäkt förbjudet enligt federala lagen, ett brott som i lagens mening ska generera fängelsestraff, vilket dock sällan sker i verkligheten sett ur ett historiskt perspektiv. Därutöver finns det ingen lag i Somalia som förbjuder våld i hemmet. Tidigare har Lifos rapporterat att det är mycket sällsynt att kvinnan anmäler mannen vid händelse av våld i hemmet. Mannen kan visserligen

⁷³ Anisa Dirie, Mogadishu, telefonsamtal 2017-12-11

⁷⁴ NOAS, s. 43

⁷⁵ Anisa Dirie, Mogadishu, telefonsamtal 2017-12-11

⁷⁶ ACCORD, s. 15

⁷⁷ NOAS, s. 41

⁷⁸ Dr Farah, s. 7

⁷⁹ Lifos, 2014, s. 8

⁸⁰ Anisa Dirie, Mogadishu, telefonsamtal 2017-12-11

⁸¹ Ibid.

dömas till fällande dom om kvinnan väljer att anmäla, dock är det vanligt att den fällande domen upphävs genom att en klanäldste ingriper i ärendet och tillser att mannen försätts på fri fot.⁸² Våldtäkter sker mer frekvent mot kvinnor tillhörande minoritetsgrupper, i synnerhet om de bor i flyktingläger. Det förekommer även uppgifter om att förövarna inte sällan är ”män i uniform”. De våldtagna kvinnorna vågar sällan anmäla övergreppen till myndigheterna.⁸³ Lifos har i tidigare rapportering belyst problematiken med avsaknad av fungerande rättsliga verktyg i samband med att en kvinna utsatts för våldtäkt. Orderkedjan inom polisen upprätthålls mycket sällan, och den läkare som ska assistera polisen vid medicinska undersökningar av våldtäktsoffer kommer ofta fram till att eventuella skador inte kan härröras till själva våldtäkten. Utöver den rättsliga osäkerheten förekommer även stigmatisering av våldtäktsoffret vilket ytterligare bidrar till att våldtäkter inte anmäls till polisen.⁸⁴

Inom *xeer* hanterar man vanligtvis våldtäktsincidenter genom sedvanliga förhandlingar, kompenserande bötesbelopp som betalas av den *diya*-betalande subklanen. Det förekommer även information att den våldtagna kvinnan kan tvingas att gifta sig med förövaren. Utöver den rättsosäkerhet som råder inom *xeer* i samband med våldtäkter förekommer även här stigmatiserande faktorer som medför risk att den våldtagna kvinnan kommer att uppfattas som ”oren” i framtiden.⁸⁵

I linje med tidigare rapportering från Lifos pekar det mesta på att klansystemet och *xeer* är till nackdel för kvinnor, i och med att systemet i sin helhet bygger på patriarkaliska strukturer och förutsättningar, samt att systemet gynnar män på kvinnors bekostnad.⁸⁶ Exempelvis förekommer straffsatser vid mord att den *diya*-betalande subklanen ska erbjuda offrets klan ca 100 kameler samt en brud. Observera att straffsatser inom *xeer* kan variera beroende på hur bilaterala avtal mellan klaner ser ut. Förövarens syster kan i och med detta tvingas gifta sig med någon i offrets klan.⁸⁷ Ett annat talande exempel på ojämlikheten i *xeer* och klansystemet belyses av gällande straffskalor och den vedertagna kompensation som gäller vid våldsbrott. Att döda en man ersätts enligt en källa med 100 kameler, medan samma brott mot en kvinna ersätts med 50 kameler.⁸⁸ Straffskalan för våldtäkt varierar beroende av vem som är förövare och vem som är offer. Traditionellt erbjuds offren ersättning, ofta i form av kameler eller boskap samt ett kompenstationssystem där offret ofta tvingas gifta sig med

⁸² Lifos, 2012, s. 16

⁸³ United States Department of State, s. 1

⁸⁴ Lifos, 2012, s. 15

⁸⁵ United States Department of State, s. 1

⁸⁶ Lifos, 2012, s. 32 & 37

⁸⁷ Ibid., s. 36

⁸⁸ Human Rights Watch, "Here, Rape is Normal" - A Five-Point Plan to Curtail Sexual Violence in Somalia, 2014-02-13, s. 35, https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/somalia0214_ForUpload.pdf (hämtad 2018-01-20)

förövaren.⁸⁹ Ytterligare exempel på diskriminerande praxis inom *xeer* påvisas bland annat genom *dumaal*, där en änka kan tvingas gifta sig med en manlig släkting till hennes avlidne make. *Higsiiian* är en annan situation där en änkeman har rätt att gifta sig med sin avlidna hustrus syster. *Godobtiir* innebär ytterligare att en ung flicka/kvinna bortgiftes som kompensation vid *xeer*-domslut mellan klaner eller klanmedlemmar som haft en dispyt.⁹⁰

Inom Al-shabaab-kontrollerade områden råder annorlunda straffsatser vid brott (ej *xeer*). Exempelvis vid händelse av våldtäkt är det vanligt att förövaren döms till döden.⁹¹

I frågor som rör jämlikhet och rättigheter inrättade somaliska federala regeringen år 2012 en rad nya paragrafer i den provisoriska konstitutionen i Somalia med syfte att motverka diskriminerande praxis. I konstitutionen fastställdes att kvinnor måste inkluderas på ett effektivt sätt i alla nationella institutioner, i synnerhet i valbara och utsedda befattningar. Vidare underströks att alla medborgare, oavsett kön, religion, social och ekonomisk status, politisk åsikt, klan, funktionshinder, arbete, födelseort eller dialekt ska åtnjuta samma rättigheter och skyldigheter inför lagen. Dessutom fastlades att varje person har rätt till personlig säkerhet, innebärande förbud mot illegalt fängslande, alla former av våld, inklusive våld mot kvinnor, tortyr eller inhuman behandling. Varje person ska även ha rätt att äga, använda, njuta av, sälja och överlåta fastigheter och mark. Slutligen instiftades även att det ska säkerställas att kvinnor, äldre, funktionsnedsatta samt minoritetsgrupper som lidit diskriminering under lång tid ska få nödvändigt stöd att realisera sina socioekonomiska rättigheter.⁹² En kvinna har även rätt att skilja sig både en och flera gånger utan att dömas eller stigmatiseras i den somaliska kulturen⁹³ och det är inte ovanligt att både mannen och kvinnan gifter om sig med nya partners efter en skilsmässa.⁹⁴

6.3. Kvinnor som inte bor i sin klans geografiska område

En kvinna tillhör sin fars klan livet ut. Även om kvinnan gifter sig med en man från en annan klan och flyttar till den andra klanens territorium förblir kvinnan medlem i sin faders klan.⁹⁵ En positiv följdverkan av detta är att det finns goda förutsättningar för kvinnan att delta vid eventuell fredsmäklings

⁸⁹ Galkayo Center for Peace and Development (GECPD), *Somalia: Its 36 years imprisonment and 700 lashes for 5 teenagers in Galdogob gang rape case*, 2017-01-29, <https://gecpdsomalia.org/36-years-imprisonment-700-lashes-5-teenagers-galdogob-gang-rape-case/> (hämtad 2017-12-10)

⁹⁰ NRC, s. 34

⁹¹ United States Department of State, s. 1

⁹² NRC, s. 28–29

⁹³ Anisa Dirie, Mogadishu, telefonsamtal 2017-12-11

⁹⁴ Refugee Documentation Centre (Ireland), *Country Marriage Pack Somalia*, april 2015 https://www.ecoi.net/en/file/local/1122864/1930_1430825948_somalia-marriage-pack-april-2015.pdf (hämtad 2018-02-24)

⁹⁵ Landinfo, s.13–14

om det skulle blossa upp en konflikt mellan makarnas klaner.⁹⁶ Giftermål kan fungera som konfliktdämpande verktyg, både när giftermålet sker inom en klan samt när det sker mellan klaner.⁹⁷ Å andra sidan finns det de som anser att kvinnans lojalitet gentemot sin klan ofta uppfattas som oförutsägbar, det vill säga att lojaliteten kan växla till fördel för makens klan. Detta uppges vara en av anledningarna till att kvinnor inte får delta i förhandlingar mellan klaner. Samtidigt ser man kvinnan som en potentiell medlare mellan två olika klaner vid förhandlingar. Det förekommer även åsikter om att kvinnans förutsättning att verka som medlare ökar ytterligare om kvinnan är välbärgad, släkt med någon klanäldste eller kommer från en generellt högt respekterad familj.⁹⁸

Giftermål kan alltså vara en orsak till att kvinnor inte bor med sin klan, men det kan också förekomma att ogifta kvinnor, oftast yngre, bor med sin mors klanfamilj i händelse av exempelvis föräldrars skilsmässa.⁹⁹

6.4. Kvinnor tillhörande minoritetsgrupper

Kvinnor tillhörande en minoritetsgrupp anses generellt vara mycket utsatta, i synnerhet när de bor i internflyktingsläger där de enligt uppgift konstant lever under hot att drabbas av våldtäkter, slaveri, utpressning etc.¹⁰⁰

Kvinnor tillhörande minoritetsgrupper uppges dubbelt drabbade i det manligt dominerade, patriarkala och hierarkiska klansystemet. Dessa kvinnor är i högsta grad exkluderade från bland annat politisk dialog och fredsprocesser. Vidare belyser man att marginaliseringen av dessa kvinnor påverkar dem i alla livets aspekter, från tillgång till humanitär hjälp, sjukvård och utbildning till försörjningsmöjligheter. Denna marginalisering leder ofta till att dessa kvinnor lever sina liv i fattigdom och utanförskap. Rent generellt kan påstås att kvinnor i Somalia har sämre tillgång till basala rättigheter i förhållande till män, i synnerhet kvinnor som tillhör någon minoritetsgrupp. Det är inte ovanligt att dessa kvinnor drabbas av sexuella ofredanden, våldtäkter och andra former av utnyttjanden. Kvinnor tillhörande minoritetsgrupper har ofta en sekundär social status, ett faktum som förstärks av en försvagad statsapparat med bristande juridiska institutioner som inte förmår förse dessa kvinnor med rättsligt och socialt skydd. Dessa kvinnor utsätts ofta för övergrepp från en rad olika grupperingar, bland annat beväpnade grupper, säkerhetsstyrkor, AMISOM, klanmedlemmar från majoritetsklaner samt klanmedlemmar från minoritetsgrupper.¹⁰¹ Xeer-systemet misslyckas ofta att bistå kvinnor tillhörande minoritetsgrupper med opartisk och effektiv rättvisa. Kvinnor tillhörande minoritetsgrupper är praktiskt taget exkluderade från politiskt beslutsfattande. Exempelvis har dessa kvinnor en obefintlig representation i

⁹⁶ Anisa Dirie, Mogadishu, telefonsamtal 2017-12-11

⁹⁷ ACCORD, s. 8

⁹⁸ Anisa Dirie, Mogadishu, telefonsamtal 2017-12-11

⁹⁹ Ibid.

¹⁰⁰ ACCORD, s. 23

¹⁰¹ Minority Rights Group International, s. 5

det somaliska parlamentet, där det generellt existerar ett motstånd till att kvotera in kvinnor på parlamentariska platser, detta trots tidigare utfästelser om kvotering.¹⁰²

7. Lifos analys

Komplexiteten inom behandlade områden i rapporten är hög vilket medför att inga entydiga och självklara slutsatser kan nås. En framträdande utmaning har varit och är att klansystemet i Somalia är föränderligt över både tid och rum, vilket medför att en individs omständigheter kan variera beroende på plats och tidpunkt. Därutöver saknas tillförlitlig statistik avseende befolkning och fördelning av befolkning mellan olika klaner och minoritetsgrupper, vilket ytterligare försvårar möjligheten att fastlägga några självklara slutsatser. De stora diskrepanserna i befolkningsuppgifterna kan ses som en indikation på att tillhörighet till klan eller minoritetsgrupp och dess storlek är politiskt viktigt. Att klanskydd och *xeer* spelar en betydande roll i Somalia är dock en viktig slutsats som inte går att ignorera. Somaliska statens bristande förmåga att tillgodose basala rättigheter, säkerhet samt skydd för sina medborgare medför att både klanskydd och *xeer* fyller en betydande funktion i brist på andra alternativ. Det framstår som svårt och ur ett säkerhetsmässigt perspektiv riskfyllt att leva i Somalia utan klanskydd och *xeer*, som genom dess historiska strukturer tillgodoser både säkerhet och till viss del finansiell trygghet för dess klanmedlemmar. En annan intressant iakttagelse är att klanskyddet tycks försvagas i områden där den somaliska staten förmår att ta ett större ansvar, men även i områden där Al-Shabaab har en mer framskjutande position. En konsekvens av att klanskydd, *xeer*, stat och Al-Shabaab verkar inom Somalia är att olika juridiska principer och verktyg finns att tillgå beroende av var du befinner dig och när, vilken klan eller gruppering du tillhör samt även om du är man, kvinna eller barn. *Xeer* tycks ändå ha juridisk förmåga att både samspela, integrera och i vissa fall utmanövrera somaliska federala statens konstitution, Puntlands konstitution, Somalilands konstitution samt sharialagstiftning. Samtliga dessa institutioner och juridiska verktyg samspelar på ett eller annat sätt vid juridiska uppgörelser. Ibland kombineras *xeer* med sharialagstiftning för att vid andra tillfällen kombineras med vad som står i konstitutionen, där *xeer* vid tillfällen även tycks ha förmåga att trumfa redan tagna rättsliga beslut i federala domstolar. Ibland används de olika rättssystemen självständigt. Slutsatsen av denna flexibilitet landar i att en hög grad av rättsosäkerhet råder i landet.

Vad gäller kvinnans möjligheter och utmaningar i Somalia med dess klanstruktur är inte heller enbart svart eller vitt. Det står ändå klart att kvinnorna befinner sig i ett patriarkaliskt system med ett antal diskriminerande strukturer. Ett flertal faktorer påverkar graden av diskriminering, att vara ensamstående kvinna tillhörande en minoritetsgrupp samt boende i internflyktingläger är samtliga faktorer som medför hög grad av diskriminering och utanförskap. Särskilt svåra situationer för många

¹⁰² Ibid., s. 5

kvinnor uppstår i samband med våldtäkter, bortgifte och könsstympning. Till stor del är kvinnorna även beroende av ett existerande manligt nätverk som kan företräda dem i *xeer*-förhandlingar eftersom kvinnor saknar beslutsmandat i dessa förhandlingar.

Förekommande straffskalor inom *xeer*, vid exempelvis våldsbrott, visar även de på inbyggda påtagliga ojämlikheter mellan könen. Det är dock viktigt att beakta att flera parallella verkligheter råder och att det inte alltid är entydigt avseende graden av diskriminering. Exempelvis tycks det råda en större grad av jämlikhet i urbana miljöer, där kvinnor i vissa fall i princip kan leva och bedriva affärsverksamhet utan stöd eller påverkan från varken klan eller *xeer*. En viss jämlikhet tycks även råda inom både de nomadiska och jordbrukande klanerna. Ur ett skyddsperspektiv är det dock viktigt att påpeka att en kvinna kan vara privilegierad i ett avseende men att det inte nödvändigtvis följer med till andra områden. Exempelvis kan en rik affärskvinna vara privilegierad ekonomiskt och få respekt och status i samhället, men likväl saknar hon rätt att föra sin talan inom *xeer* och är i det sammanhanget beroende av en man för att föra fram sin sak. Andra faktorer värda att belysa är att en kvinna har rätt att skilja sig både en och flera gånger utan att dömas eller stigmatiseras. En annan viktig aspekt är rollen en kvinna kan fylla som fredsmäklare inom *xeer*-systemet. En kvinna som gift sig med en man ur en annan klan genom sitt dubbla klanperspektiv verka som indirekt medlare vid förhandlingar mellan klaner i konflikt. Exempelvis kan kvinnan konsulteras utanför själva *xeer*-förhandlingen, exempelvis i hemmet, och på så sätt förs budskap vidare till den ursprungliga klanen. Slutligen är det viktigt att beakta en kvinnas socioekonomiska ställning och klantillhörighet för att förstå i vilken grad hon utsätts för diskriminering.

Källförteckning

Elektroniska källor

Austrian Centre for Country of Origin and Asylum Research and Documentation (ACCORD), *Clans in Somalia*, december 2009, s. 7,
<http://www.refworld.org/docid/4b29f5e82.html> (hämtad 2017-11-28)

ACCORD, *Reinvigoration of Somali Traditional Justice through Inclusive Conflict Resolution Approaches*, 2017-10-12, <http://www.accord.org.za/conflict-trends/reinvigoration-somali-traditional-justice-inclusive-conflict-resolution-approaches>

Civil Military Fusion Centre, *Clan Structure in Somalia*, augusti 2011, s. 3,
<https://www.scribd.com/document/65338696/Clan-Structure-in-Somalia> (hämtad 2017-12-10)

European Asylum Support Office (EASO), *Country of Origin Information report, South and Central Somalia Country overview*, 2014, s. 43
<https://www.easo.europa.eu/sites/default/files/public/COI-Report-Somalia.pdf>
(hämtad 2017-12-20)

Galkayo Center for Peace and Development (GECPD), *Somalia: Its 36 years imprisonment and 700 lashes for 5 teenagers in Galdogob gang rape case*, 2017-01-29, <https://gecpdsomalia.org/36-years-imprisonment-700-lashes-5-teenagers-galdogob-gang-rape-case/> (hämtad 2017-12-10)

Home Office, *Country Policy and Information Note Somalia: Majority clans and minority groups in south and central Somalia v. 2.0*, juni 2017, s. 17,
<http://www.refworld.org/docid/59422bdc4.html> (hämtad 2017-11-28)

Human Rights Watch, *"Here, Rape is Normal" - A Five-Point Plan to Curtail Sexual Violence in Somalia*, 2014-02-13, s. 35,
https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/somalia0214_ForUpload.pdf
(hämtad 2018-01-20)

International Training Programme for Conflict Management (ITPCM), *ITPCM International Commentary: Somalia: Clan and State Politics*, Vol. IX, Nr 34, december 2013, s.31,
https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/COMMENTARY_SOMALIA_ISSUE_DEC_2013.pdf (hämtad 2017-11-28)

Landinfo, *Somalia: Klan og identitet*, 2015-10-01, s. 9,
https://landinfo.no/asset/3232/1/3232_1.pdf%20 (hämtad 2017-11-28)

Lifos, *Myndigheter och klansystem i Somalia. Rapport från utredningsresa till Nairobi, Kenya samt Mogadishu, Hargeisa och Boosaaso i Somalia i juni 2012*, 2012-11-30, s. 29,
<https://lifos.migrationsverket.se/dokument?documentSummaryId=29006> (hämtad 2017-11-28)

Lifos, *Kvinnor och barn i Somalia. Rapport från utredningsresa till Nairobi, Kenya och Mogadishu, Hargeisa och Bosaso i Somalia i juni 2012*, 2013-06-05, <https://lifos.migrationsverket.se/dokument?documentSummaryId=30432> (hämtad 2017-11-28)

Minority Rights Group International, *Looma Ooyaan – No One Cries for Them: The Predicament Facing Somalia's Minority Women*, 2015-01-30, s. 9, <http://www.refworld.org/docid/556ea6db4.html> (hämtad 2017-12-10)

MOJ & Ors (Return to Mogadishu) Somalia CG v. Secretary of State for the Home Department, (2014) UKUT 00442 (IAC), United Kingdom: Upper Tribunal (Immigration and Asylum Chamber), 2014-10-03, s. 53, http://www.refworld.org/cases,GBR_UTIAC,543438014.html (hämtad 2017-12-20)

Norwegian Organisation for Asylum Seekers (NOAS), *Persecution and Protection in Somalia*, 2014, s. 39, https://www.noas.no/wp-content/uploads/2017/07/Persecution-and-Protection-in-Somalia_A-Fact-Finding-Report_2014.pdf (hämtad 2017-11-28)

Norwegian Refugee Council (NRC), *Housing, Land and Property rights for Somalia's urban displaced women*, 2016, s. 28 & 31, <https://www.nrc.no/globalassets/pdf/reports/somalia-housing-land-and-property-rights-for-somalias-urban-displaced-women-2016.pdf> (hämtad 2017-12-10)

Refugee Documentation Centre (Ireland), *Country Marriage Pack Somalia*, april 2015 https://www.ecoi.net/en/file/local/1122864/1930_1430825948_somalia-marriage-pack-april-2015.pdf (hämtad 2018-02-24)

Rift Valley Institute, *The impact of war on Somali men and its effects on the family, women and children*, februari 2016, s. 3, <http://riftvalley.net/publication/impact-war-somali-men-and-its-effects-family-women-and-children> (hämtad 2017-12-10)

U.S. Department of State, *2016 Country Reports on Human Rights Practices - Somalia*, 2017-03-03, s. 1, <http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain?page=printdoc&docid=58ec89ca13> (hämtad 2017-12-10)

Otryckta källor

Dr Farah, *Brief background of the Somali traditional and kinship structure (patrilineal)*, opublicerat dokument, 2017-08-06, s. 3

Muntliga källor

Anisa Dirie, Mogadishu, telefonsamtal 2017-12-11

Bilaga – Kartor över Somalia

Källa: University of Texas Libraries, Perry-Castañeda Library
Map Collection, Somalia,
http://www.lib.utexas.edu/maps/africa/somalia_pol_2002.pdf
(Hämtad 2017-12-11)

